

**У ТАЈ ДАН
страдање светих и новојављених
великомученика и исповедника
великог кнеза Михаила Черниговског
и бојарина Фјодора
скупа пострадајућих од цара Батаја**

Шта рећи и шта узговорити? Прво мужество и добити, подвизи пак и страдања и хвалама достојнога великога кнеза Михаила успомене дрвене овога свагдапомињаног успомињање, који од самога тог узраста чистоту телесну и душевно незлобије и љубав к Богу, који непорочно одржа веру и исповедање чисто сачува, ово и писање следује, више пак и сама истина изјављује, кротке дакле нарави и милостиван према нишчем. Овом дакле предреченом кнезу Михаилу, о њему нам сада слово предстоји, велико кнежевство Черниговско држаше, и у то време изволи се безбожних варвара нахођење; тиме и све православље у страдање велико утешњено би: Богу јер тако попуштајућем греха ради наших и који исправљењу човековом наводи; ово глађу, тако и смртоносним и међусобним ратом; и овим неисправљајућим наводи немилостивно и тешку иноплемених навалу, да њоме ове у целомудрује и обрати од грехова својих, иако пророк рече: када убијаше их, и тада искаху њега, обраћајући се и устајући к Богу.

Ово јер би пре Христа: не хтедоше Јудеји бичеве од вреве трепти; тако шта потом? Пасаше их, рече, палицом гвозденом, иако сасуде грнчареве срушише, а и друго. Прво онда малим кажњава, тако на непослушање велику наводи. На другом месту пак пророк говори: ако хоћете послушати мене, блага земљина извешћете, ако ли не послушате мене, оружје ће вас појести: јер уста Господња говораше ово. И бар, иако предрекосмо, у лето 6746, приђоше Татари на све, рат побуђујући и градове разарајући, никоме могућно би противити се, него многи у пустињама и горама; и где дивље звери обитавалиште имаху, ту све човештвом испуњено би. Предречени пак кнез велики Михаило тада беше у Кијеву: приђе пак к њему послање од цара Батаја с неким проверним словима. Разумевши пак кнез велики Михаило преласт њихову, и одмах реши наредбу од средине сатворити, он и би; сам пак отишао ка Угарима и тамо је био придошлица у земљи туђој, као Аврам или Јаков. Бивајући тамо неко време; а остали бежаше у даље стране, други пак избијени бише, ове пак пленише и по различитим странама и земљама одведоше; а који у градовима осташе, иако не помагаше, почеше данак давати противноме. Слушајући пак ово кнез велики Михаил бивајући у

отечаству његовом, и одмах га заболи душа, и срцем снужди се, и безакоњу негодова нечастивога цара; и вером наоружа се, као Давид на Голијата, и пак вративши се ка Кијеву са свим људима својим и са већ поменутиим Фјодором бојарином. Саслушавши пак ово у даљним странама пак узвративши се у своја обитавалишта и мало одморивши од бежања; и тако поче звати к кановима Батајевим: иако није добро, рече, вама живети на земљи Батајевој, ка кановима нема се поклонити. Многи пак од кнезова приђоше поклонивши се њему.

Обичај пак беше канов: ако ко приђе поклонити се има, не тако једноставно, јер заповеђено би привући их и увести кроз огањ. И не мислећи, иако огањ беше дејствујући, али другим неким увођењем устројен. И прошавши кроз огањ поклањаху се кусту идолу њиховом и огњу; а који што приношаху цару, од свега тога узетог привући, иако жртву неку стављаху у огањ, потом пак пред цара призиваху. Многи пак кнезови с бојарима својим иђаху кроз огањ онај, и потом поклањаше се кусту идолу славе ради свега овога, други пак из страха ради од мучитеља; и прошаху сваки себи власти; они пак без браћења даваху им, који ако требају, тако да прелашћиваше њих који одступише од вере. Велики пак кнез Михаил тада пребиваше у Чернигову; слушајући бивајуће од нечастивога цара, иако многи прелашћени беху од њега, одмах разгоре душу и пророчку ревност прими: ревнујући поревновах, рече, о Господе Боже Сведржитељу, иако те оставише синови човечји; тече већ ка духовном настојању и мисли своје јавља му: хоћу већ, рече, ићи к цару. Одговара Јован, отац његов, тако би име њему, тешко схвати реч и рече: многи дакле идоше тамо, и сатворише вољу цареву, и погубише душе своје, идући кроз огањ, и поклонили се кусту и сунцу; ти пак ако хоћеш, иди с миром, тако да не сатвориш, како они сатворише; брашно пак и пиће да не уђе у уста твоја: све дакле скверно јесте; кроз огањ њихов да не идеш, нити се поклони богу њиховом: једини дакле јесте Бог Господ наш Исус Христос. Обећава се пак кнез Михаилу с Фјодором бојарином својим решити: ми хоћемо за Христа крв своју пролити, и тела наша да буду жртва пријатна њему. Ово слуша Јован и слово у сласт прими: заклетву пак и вером удиви се, и рече к њима: ако ово сатворите, блажени будите и у своме последњем роду назваћете се новојављени мученици. Поче пак их учити од Јеванђеља и од других књига, на крају пак даде им тело и крв Христову да им сапутник буде: и тако благослови их, отпусти с миром, говорећи: Господ Бог да вас оснажи, и да вам пошаље дар Духа Светога, и да учини вас придруженим првим светим мученицима!

И тако отидоше у дом свој; и колико би потребно узеше са собом својима прирече: Господ да буде с вама! и одмах самовољно устремише се из дома свога: као што жели јелен на извор воде, тако жели душа моја к теби, Боже; жедна је душа моја к Богу крепкоме и живоме; када ће прићи и јавити се лице Божје? Дођоше пак безбожном цару Батају и известилише цара о њима. Цар пак призва волхове своје и рече им: које јесте по обичају вашем, сатворити великом кнезу Михаилу, и тако приведите њега ка мени. Волхови пак пришавши, реше: цар зове те. Он пак поведе са собом бојарина свога Фјодора и иђаше с њима; и дођоше на место, идоше у огањ наслоњен на обе стране, и многи иђаху кроз огањ, и поклањаху се сунцу пак и огњу. Тако хтедоше волхови привести и великога кнеза Михаила и Фјодора бојарина његовог. Велики пак кнез Михаилу рече: недостојно јесте хришћанину кроз огањ ићи, поклонити се твари

више него творцу; него поклањамо се светој Тројици, Оцу и Сину и Светоме Духу, који јесте једини творац неба и земље. Ти пак волхови поругани и отуда изашавши, вратише се к цару, исповедаше све речено им, како кроз огањ не идемо и богу вашем не клањамо се. Отишавши пак волхови јавише се цару, приступише пак који са кнезом Михаилом дођоше, једоше утробе, жалећи њих, очекујући неправедно убиство на њих. Један од тих кнез Борис Ростовски, и други саветоваху великога кнезу Михаилу, да сатвори вољу цареву: да не погинемо зло и ми с тобом; можеш дакле и преварно сатворити вољу цареву и поклонити се сунцу и огњу, тако да се избавиш јарости његове. Тако да с миром вратиш се својима ако хоћеш, тако и сатвори: не испитује дакле Бог ово, зна дакле, ако и не своју вољу сатвори: тако дакле сагледава, многа блага и корист сатворивши земљи својој и свима нама.

Слушајући Фјодор како они му говоре, у тузи би, бојаше се, ако како послуша тих савета и отпадне од вере. И приступи ка кнезу Михаилу, успомињаше њему слова духовног оца, како учаше нас од Јеванђеља: који хоће душу своју спасити, погубиће је; а који погуби душу своју мене ради и Јеванђеља, тај ће се спасити. И пак: која је корист човеку, ако сав свет задобије, а души својој науди, и шта даје човек у замену за душу своју? И пак који исповеди мене пред људима, исповедићу и њега ја пред Оцем мојим, који јесте на небесима. Кнез пак велики Михаил слушавши ово од бојарина свога, дивио се јесте и Фјодоровој премудрости и колику топлоту и смелост стиче к Богу, не тако себе утврдити, него и господина свога на већи подвиг устројава. Кнез пак Борис, који претходно би помињан, такође предстојећи другима, молише великога кнеза да сатвори вољу цареву. Он пак одрече се, рече: примите славу света свога, ја пак нећу. Тако по овима посла цар једнога од велможа својих стојећих, Ељдегу именом: иди, рече, и реци кнезу Михаилу: пошто заповести моје заобиђе и богу не поклони се? сада двоје предлажем ти, смрт и живот; изабери себи од обоје. Ако заповести моје сатвориш и прођеш кроз огањ, и поклониш се богу моме, кусту, сунцу пак и идолу: жив ћеш бити и великом кнежевству свом господин бити. Ако ли не послушаш мене и богу мом не поклониш се: злом смрћу ћеш умрети. Тада приђе Ељдега, све од цара изрече њему. Кнез пак велики Михаил никако се не устраши устремећи се јарости мучитељу, смрћу претећег; одмах одговара: теби царе, по природи поклонити се и дужно поштовање принети лепо јесте, јер уручено ти јесте царство и слава света овога од Бога, а ако би ми Христа се одрекли и богу твоме поклонили се, да не буде: нису дакле богови, него створења, о таквима дакле пророк говори: богови, који не створише небеса и земљу, да погину.

Што дакле безумно је, да оставивши творца, и твари служимо човеку се поклонимо? Ељдега пак рече: и јер сунце тварју именујеш, прелашћујеш се. Реци ми, ко изиђе на безмерну висину ону, да би створио такво светило велико, да би осветлело све поднебесје. К њему пак кнез Михаил рече: ако хоћеш послушати и ја ћу рећи теби створитеља овога: Бог беспочетни и невидљиви, и његов Син јединородни Господ наш Исус Христос, и тај такође несаздани, ни почетка ни краја нема, раван пак и Дух Свети, ово трисаставно Божанство, једини пак Бог, створи небо и земљу, сунце пак и месец, њему ви поклоните се, мора пак и сухо, и човека првога Адама; и ово све, које предрекох ти, на служби дано би: и уручено би и узакоњено човеком не клањати се ничему створеном, које је на земљи доле, ни које је на небесима горе, но јединоме

Богу, овоме сатварајућем, поклонити се. А ако обећава ми цар кнежевине и славу овога света: што дакле сам цар данас јесте и данашње обећава ми царство, њега пак ја сам не треба; Бог пак мој, у њега ја верујем, може ми царство вечно даровати, које нема краја никада. Ељдега рече: ако у овом разумевању останеш, о Михаиле, и цареву вољу не створиш, умрети имаш. Кнез пак Михаил рече: ништа ми је смрт ова, осим преобраћење у вечно с Богом пребивање. И што много говорим? хришћанин јесам, и у тога несумњиво верујем и умрети за њега радујем се. Саслуша пак Ељдега ово, како не узможе ни ласкањима, ни претњом смрћу, ни сузама и молењима својим њему молећи се да сатвори вољу цареву, но у једној мисли пребиваше, и одмах оде, изрече цару све, што рече њему свети; прирече пак и ово, како не само да неће поклонити се богу нашем, него и руга се и свима, који у њега верују.

Много пак и друго изрече, које не уподобљује се држави твојој царе. Ово пак говорећи као узбесневши од јарости цара сатвори и као неки пламен огњени и велики развејан из дољих неких твари угњетавајући њега; и одмах говорећем великогласно гурну и предстојећем њему народом овог мучитељима наредбу предаде. И пошто услиша овај одговара, и одмах устрмише се једнодушно на мученика. Свети пак Христов мученик стајаше на месту том са Фјодором, ништа о смрти не бринуше, него псалме појаху. По овима пак часнога тела и крви Христове причестивши се, угледавши к себи убице долазеће, поче певати: мученици твоји, Господе, много мука претрпеше и љубављу твојом душе сјединише свети, и друге. И доспеше места тога убице оне, јарошћу као звери неистоветне, ухватише светог за руке и за ноге, и растегоше, немилостивно бијаху њега по свему телу, као и ту саму земљу крвљу оцрвенеше. И овоме на дуго бијеном, нештедиво, мученик пак трпеше, као другом стражарећем, и ругајући им се ништа не одговараше. И дакле видети страно гледање и умиљења достојно: њега пак војници многи са страхом окружише и њега страни трепеташе, њега пак скверне руке дотицаху се немилосно. Шта пак мученик? пошто постојан или неки глас испусти као што уобичајено јесте страдајућем? Никако: самовољно дакле беше мучење; него просто рећи, као самом том хотеће и слатко примајући придружи се, и ове познаше се гледајућем, као другом стражарећем. Дивљаху се и саме те убице толиком мушком трпљењу. Један пак од њих, Доман именом, који пре хришћанин би, потом пак одрече се вере хришћанске, овај дакле законпреступник огорчи се на светог, као враг хришћанске вере, простре руку, одреза ножем чесну главу светоме мученику пак и исповеднику великоме кнезу Михаилу, и одвоји је од тела, још оно слово говораше: хришћанин јесам.

Потом пак почеше говорити Фјодору: сатвори барем ти вољу цареву и поклони се богу нашем; и не само жив да будеш, него и велику славу од цара примићеш и велику кнежевину господина твога наследићеш. Фјодор пак рече: нећу кнежевину господина мога великог кнеза Михаила ни славе које цар обећава ми, и богу вашем не поклањам се, него у Христа јединога творца неба и земље верујем и за њега хоћу пострадади до крви пак и смрти, као и кнез мој. Видевши пак убице оне непреклон тог пребивајућег, одмах ухватише њега, немилосно мучаху, као великога кнеза Михаила; пак последно и чесну његову главу одсекоше, рекоше: како и сунцу не хтедохе поклонити се недостојни јесу у њега гледати. Ти тако пострадавши, благодарећи Христа, предаше свете душе у руке Господње свети и новојављени исповедници и мученици месеца

Септембра у 20 у лето 6753; света пак тела њихова бачена бише псима на једење. Не многе лежаше, ништа им не прикоснови; него тако благодаћу Христовом небачена пребиваше, Бога прослављајући свети ови: стуб дакле огњени јави се над телима њиховим сијајући пресветлим зрацима, и светлише на многе ноћи горећи зраци. Видевши пак ту приближише се верни, одмах погребеше чесна њихова тела. Него и мученици великоименити и исповедници! исповедаше Христа истинитога Бога пред злочестивим царем мучитељем непрестано молећи сачувати не без уреда отачаство ваше, и кнезу нашем на непријатеље помагати, и нама обрети милост и опрост грехова у дан суда од Господа нашега Исуса Христа њему слава с беспочетним његовим Оцем и пресветим и благима и животворним Духом, и сада и увек и у векове векова.

**У ТАЈ ДАН,
слово о убиству
злочестивога цара Батаја**

И будући злочестиви он и злоименити мучитељ недовољан бива, који толика зла, тешка и бедна хришћанима наведе, и толико мноштво људи погуби; по хитрости ако би моћно, али то свој васељени сатвори, ни да барем се именује хришћанско именовање, и одмах устреми се ка вечерњим странама, речено ка Угарима, много места и градове пуне сатвори; и би видети другога Набукадоносора, на град Божји Јерусалим војујућег. Овај пак зли и погубни онај град уништи, села пак и места запали, људе пак закла, и друге плени, и би пророчко слово збити виђено: Боже! приђоше незнабошци у достојање твоје и оскрнавише цркву свету твоју. И пак положише трупове раба твојих брашно птицама небеским и плот преподобних твојих зверима земаљским. Тиме које тада све људство сви плакаху, сви уздишући, и сви јаох! узвикаху; други пак говораху: како не умресмо као пређашњи људи, да ова зла не би видели? и у будуће бисмо грешнији од оних, како таква зла постигоше нас? Не, нико не би утешен; не дакле човештво беше бивајуће, али од Бога попуштањем грехова ради наших. Овај пак тако бивајући, достиже он гневом Божјим и до самога Варадина, града Угарског: ту дакле по среди Угарска земља лежи, дрвећа просто мало имајућих, али много плодова, изобиља пак и вина; град пак сав водама обавијен и од ове снаге не боји се никога. По среди града стуб стоји сасвим превисок, увелико задивљује гледаоце на њега. Би пак и тада самодржац те земље краљ Владислав, Угрима пак и Чесима и Немцима и свом поморју пак и до Великога мора. Беху пак Угри прво у православљу крштење од Грка примили, али не успеше својим језиком грамату изложити, Римљани пак јако близу суштим приложише им своју јерес послати, и одатле чак и до данас бива. Претходно

речени пак краљ Васлов, и тај тако пребивајући, римској цркви повинова се, док приђе к њему Сава свети, Српски архиепископ, и овоме пак сатвори приступити ка непорочној и хришћанској вери грчкој, не јавно, него тајно: бојаше се дакле устанка Угара на себе.

Пребивајући пак свети Сава поучи њега о православљу месеца 5; и тако оде у своје, једнога свештеника остави код њега и тог тако пребивајућег, као једног од служећих. Том пак окну окнова цар Батај приђе у земљу, град разруши и људе Божје погуби: самодршцу пак Васлову, кога свети Сава именована Владиславом, не поче сабирати се с људима својим далеко ради земље растојања; тада пак срећа време Батају задеси, творећи шта хоће. Тај пак самодржац виде гнев, приђе на сву земљу, плакаше, нема шта сатворити, на многе дане пребива, ни хлеба, ни воде не кушаше, него пребиваше на предреченом стубу гледајући бивања од безбожника. Сестра пак његова бежећи к брату своје би у град; ти варвари је достигоше, пленише је и ка Батају одведоше. Краљ пак Владислав ово виде, и тако двоструки плач и ридање приложи, поче Бога молити, говорећи: ово је самилост твоја, о Владико, иако за њих крв своју пролио јеси, безгрешну, грехова ради наших предао јеси нас у руке цару законопреступном и лукавом већма сву земљу? Не предај нас до краја имена твога ради. Шта дакле рече мучитељ? где јесте Бог њихов? Помози Господе Боже мој, а спаси нас по милости твојој; и разуми све, као ти једини Господ по свој земљи. Ово пак и другог много, плача, говораше; и сузама текућим од очију његових, речним бистринама уподобљаваху се; где ако падаху на мраморје, оне пролазише кроз, које јесте до овога дна, знамење то видеше на мраморју, од овога познаше да помоћ Божја ће бити. Рече пак неко краљев: овога ради твојих суза даје ти Господ победити цара злочестива. Почеше гледати говорећега лице, и не видеше њега к томе, и оде пак од стуба онога, видећи коња оседлана, од никога држана, и сечиво на њему, рекло би се секира, и одатле извесно разумеше да помоћ Божја ће бити. И тако самодржац седе на коња тог, изађе на противнике из града с војском, већ обрете се с њима.

Видевши пак супростављени, и одмах страх нападе на њих и на бежање устремише се. Они пак у следу жањећи, толико мноштво варвара погубише и богатство узеше њихово, колико и броја не беше; других живих ухватише. Видевши пак у граду остављени помоћ Божју и победу над противником, изађоше из града и с малим чедима, рекавши женама и децама, мушку храброст узпримише, и такође нечастиве поубијаху, никоме противећи се, као прво речено. Безбожни онај Батај к Угарским планинама бежећи, зложитијски крај прими од руку тога самодршца Владислава. Говоре неки, који тамо живеше људи, како сестра тога Владислава, још, пленећа, и та тада бежећа, би с Батајем. И би, по томе, сплетена с Батајем, тада сестра његова помагаше Батају, њих самодржац обоје погуби. Угри пак сташе у станове Батајеве; татаре пак приведоше ка становима својим и с пленом не знадоше шта ће. Угри, пак пленивши отимаше, саме пак варваре и немилостиво погубљиваху; тако пак усхтејуће вери пак у Христа, те остављаше. Сатворен пак би медним лајањем краљ на коња седе и секиру у руци држа, којом Батаја уби, и удружен на том стубу на виђење и спомен роду и до овога дана. И тако догоди се речено мене освети, и ја ћу уздати места, говори Господ. До овде дакле о Батају повест која крај прими. Богу нашем слава, сада и увек и у векове векова. Амин.

МЕСЕЦА СЕПТЕМБРА
У ТАЈ ДАН
слово похвално Филолога црнорисца
о светим великомученицима,
који су од Чернигова,
славне Михаилу кнезу великом
и
Фјодору синглитику

Чесно је како у истину добролепно ваше стицање узрока добрих повести, подвига изванредног пречасном новом страдању; тиме пресветли храбри предложени друг другу бисте, притекосте овде. Одсвуда нам налаже се немало у душама својим произвољења добрих показасте, још удостојисте се услишати сада ствари чудних, достојних по истини слушања: настоји нам заиста светли кнез, слово подвига, Михаил, који од Чернигова слови, сада већ у царских јесте свагдапостојећег царства, названим Господа и Цара царева Христа Исуса Бога нашега, светлим венцем увеза се, са добропобедним Фјодором, изваредан бива победитељ ђавола, храбри поборник свете католичанске апостолске цркве. Ако како састајућа нам тајанства порече ко, рекли бисмо пророчка она узглашења сада некако благовремено. Што пак загонетка она јесте? Послан, рече, тада људима Божјим велики кнез Михаило на помоћ: јавио, као тада Јудејима, и нама сада јесте Михаил са Фјодором, Богом дани помоћници бише; као некада умањише се на земљи већма сви језици, и погибоше и очинско пак величество зло гледаше: тада послан би нам од Бога на помоћ велики Михајло кнез. Пророчке оне речи: ако не би Господ Саваот оставио нам овога семе, као Содоме дакле били би, и као Гомора уподобили бисмо се. Јер побијени и плењени сви бисмо, и градови наши оборени, и села пушта оставише безбожни варвари. Не до овога пак само једнога сташе дивље звери, него и благочестије наше, које у пресуштну и јединосуштну пресвету Тројицу превратити у неко њихово злочестиво огња поклоњење, проповедају безумни: јер муж безумни пасе ветар и несмислени поучава се сујетним; него и беда благочестија већ од нечастивих као дакле мрак љути власт безбожних Русе покори, страх обузе све као тама плењењем поробљење кнеза нашега. Тада оста мала, како рећи у пепелу сачувана искра благочестија велики огања смелости вере ужеже, просвећујући нас, попали пак противнике, Черниговски кнез Михајло велики. Добро дакле прирече Черниговски као помрачење злочестивих заповести, поцрни пак бестидна татарска лица, на њихова и с њима и самога ђавола с демонима његовим; нама пак пресветла би гледати благочестија, светлеће светило у Руса усија.

Сада свише ако почнемо причати вам, него многа хоће бити беседа, многу пак и жалост ваша душа примити успомињући плачевних повести древно бивање. Међутим пак гледају и сада у нас крива происхођења тих пак, од њих и тада плач и жалост она

роди се нестрпљива беда. Приповедам пак како не би зло распрострло се, нити би пак све мимотечење; него малим словом јављања вашој љубави предлажем: не пуштај дакле корист да буде, не говори пак и добрих догађаја на бољи обичај предложеним. Прво бива нам, о синови Руски, на незнање као од Бога у земљи нашег благоделања при светлоте Владимиру, који и Василију, великом кнезу, мужевима апостолским и оцима нашим по духу; божествену говораше благодат, њом сва Рус велика земља ка богоразумљу узведе се, просвећујући пре начелника великог кнеза, још свој Спас земљи његовој изли, овога великога Владимира, које Василија, ових ради Господ Бог благословеним венча и пошто његова чеда су мноштвом од њега, из њих су велики кнезови и властела намесници и градодршци по примању рода као отечаством Русијом владали. Оста ми говорити о светилу оној чудној самобраћи и мученицима светим Роману и Давиду, који Борис и Глеб јесу: ови дакле овде државу неизмењеним изменише, још у малом узрасту прекроткога пастира Христа словесне овчице постадоше, Руског плодоношења пупољци Господњи изабрани. Многим годинама снабде Господ Бог семе преподобнога својега Василија и на престо његов синови синова његових по предању рода носише, пошто пак умножише се кнежеви синови, умножише се и области, саумножи се с њима и завист, ка овима пак и велмоштво им узрасте, и саузрасте велмоштву и гордост, приђе пак и богатства изобиље у скровиштима њиховим, и полете богатству неправда; и тако им величајући се и путева Господњих, иако лепо, не сагледавајући, које и пророци Јудеја прорицаше, док се не стврдну у њима триплетна она злоба.

Знано порицати и зазирати нам о овим и полагати неискуства слову, друга пак и начевши једва пак по среди уносећи; дуготрпљења пак више послушати молим вас. Ако прво судите, нити сада друго говорење: јер свише обећах приповест дати, ово и полажем истину приповедати: откуда светима овима који се мучише и који црквеним поборницима бише и како је много венаца на бојишту њиховом; одавде дакле њих светлост јесте изложила. И ако она мину и напаст она, већ Руси пострадаше од Батаја нити и цркву јасно сказати узмогу. Како пак и ви мученику светлост видите? Но нужда налаже ми приповедајући неистрпети ону напаст, откуда и шта радише, и како обише сву земљу и цркву, на скоро све обличише; тиме и кротке разумети молим све говореће сада. Откуда пак, ко рече, љута ова пострадања нама тада? да ли од Батајеве суровости? Никако, него три ова љута сплеткароша, који изнутра нас издаше: завист и гордост и неправда; где је дакле лукава ова чета, отуда благодат живоначалне Тројице одступа; колико благо јесте Божанство, толико пак и одржавајући се лукава сенка, оно своју милост бледи: јер Господ гордима противи се, и завист ради деснице тама би, и сав гнев Господњи на сваку неправду, по божанственом писању. Пројављено пак, како љубећи их та Божја благодат оставља, остављени пак хранитеља немају, без хранитеља готово свима на разграбљење. И како рече, по малом стврдну се злоба она у земљи Руској, највише пак у владајућој властели непреподобна; раздра пак царство и подели љуто на многе делове ово властодрштво, тако што помало простираше зло, своје подручнике иноплеменику предаде, сви пак ови пострадаше, Бог ослобађајући нас овим казнама љутог мучитељства злих ових владика зависти, говорим, неправде пак и гордости.

Смотрите ми пак овде милост и благоутробије Господа нашега Бога како преисилна јесте милости сваке казна његова, наводи на нас по својој милости, а не по греховима нашим, не да дакле казни, него да од злобе одврати нас ка добру, тога ради кажњава; а не да мучи, кажњава, но да од муке ослободи. Ови одмах земљу не преврнуше, нити удар посла, него ни сада варваре не наведе: пре дакле само, као прстом, ствари мењањем прегрешним показује, него ли ови исправаљајући се; и не до једнога само оста, него и друго и треће начело у њих измени, како би познато прегрешење и показало се; и не преста показивати се докле обличи се непроменљива нарав лукавства. Ови пре од Кијева начелство на Владимира преведоше, такође и на Суздаљ преместише; и будући не премести се од злобе, на друго место још начелство даде; и нити ови бољи бише, некада пак овде, овога пак онде, чак и до Ростова начелство властодрштва. И по овим свима злоба одступити никако не узхтеде: уже дакле триплетно нескоро прекину се; неко у добро премудро говораше; и ове три страсти: завист, гордост, неправду од меких и лењивих душа нескоро ко отргну; тиме потребу једнако и трпећих страдање Бог попусти на њих. Иде према томе и лекару ово љубазно: пошто дакле болест се напуни и обаврже, повинути се не узмогне, тада резања и жежења прилажу се, у којима би корист се подала страдајућем; и Господ такође по оним свим неисцељење нам недугујеће обрте, тада једнако запуштање плењењем попуштено би, мучитељнога вараварина наводи, с многим зломом све испреврћући. Као љути неки звер све поједе, остатке пак ногама растрзава: тако тада Батајеви Русе попленише, с много обести и свирепости, као пекућа љутост његова ономе мучитељу, који при Ракљи, варвари другде храбре Русе мачем поједоше, ови пак леђа знадоше супростављајућима; скиптродржатељи пак ови оружјем падоше, ови пак краљевства туђине угошћаваше, сваке помоћи отпадоше; пресветлога пак Михаила кнеза великог од сировоједаца звера Угри спасоше, пре на столова преименитом негда Кијеву преседавши; град пак ратници уништише, и грађани ови у плен, ови пак оружју јело представљаше, користи имају скровишта нађена кнежевска, велико мучење све руском народ сатвори: протече пак дажд и до предела Великога Новгорода.

Тамо пак ући њему, како говоре многи, божествена сила забрани: јер здравствоваше тада Велики Новгород од злобе оне: чиста дакле беше од зависти и неправде и гордости, ревност у себи највише љубљаше, и нарављу иако прости, гордити се силно не знаше, највише пак црквене мужеве силно поштоваху, и учитеља стидеше се по многим, лако поученим јесу; ка архијереју пак по истину, као овца ка пастиру и као ка Христу, поштовање имаху. Ако и сировоједаца оних не попусти врећати их или озлобити; него када к пределу њиховом приближи се, уједно постиди се, позадину даде, божаствена сила забрани њему. Враћајући се пак безбожни каган у своје, заповести положи, како да велики кнезови немасници, градодршци пак и мештана, хтевши своје заставе и области, улазише у Хорду и од каганових руку сваки своју власт да прими, покори се и ради варвара, на место своје да седи. И по одласку безбожног оног вараварина, велики кнезови, намасници, градодршци и мештани, сваки од бегства свога у своје поврати се. Него будући да заповест мучитеља разумеше, који оде у Хорду, отуда власт узимаше, и тако ниједног покоја, ни ослабе задобивши, сви ка кагану у Хорду иђаху. Већ и светлога Михаила великог кнеза Чернигова од Угара пак

имаше, у Хорду пак узврати тада и не хтеде него на престо свој самовласно седе и ствари устројавањем разматра, и каја се пак од Батаја кнезови беде задобише.

Мрски пак Батај к себи постави волхове да водичи буду руским кнезовима; увођење пак силно лукаво злехитро умисли: не пре дакле тога на лице му прићи које му је од руских кнезова ако не прођу огањ и не убаце нешто у њега, поклонити се кусту и огњу. О преокајана лукава пленица: завист, гордост и неправда мати злима! не само пленица и раби безбожних владика љубећих та положи и оружју јело, али и од Бога одвести их и вечнога живота лишити се поклањањем окушати се. Мрски матери гнусно поражење, како се поједе снага наша! јер кнезови наши плењени телом, плењени дакле и душом бише, последоваше волховима кроз огањ. Авај, благочестије кусту би! ка кагановом безбожју ухођаше, молбе своје примају. Колико злобрзје ђаволово! какво умишљење лукавога! јер ако кнезове одступницима сатвори, и на цркву обручити што узмогне, тако ће и хришћанско име у Руса сатворити. И тада од среде виде умишљење своје обавијајући се, радоваше се лукави. Међутим безумни безумне поучи штетноме: јер цркви женик јесте Христос; и тај своју невесту чисту необориву сачува, као стрелу изабарану у тоболцу има Михаила великог кнеза, којим устрели, непријатеља умртви и те умишљаје њихове показа. Чувено пак би по свој земљи Руској; што сатвори кнез Батај кнезовима руским; досеже окајање овога слушања и до самога великога кнеза Михаила. Тај пак ово чу, као што поболе лепом душом и нађе се у тузи сав, не пусти бешчашће велико да буде светој и саборној цркви и много порока хришћанске православне вере које покара злочашће велико безбожног, које и јесте. Помисли пак, као одатле и сву цркву поколеба враг, по мало на љута производи дакле успешно иде отргнути његово злокажђење.

И ово помишља обгледавањем својим, све сузе бише жалост и туга душе његове по браћи продираше, колику муку од Христа Бога Господа нашега има пострадали. Не трпе пак на многе злослутњу овоме односити се, братији пак мекошћу душе своје погинути, и супостатном смех и врагом радост, и тако мужеством душу наоружав, неки Угри познаваше дакле прехраброг, ни седишту Черниговском знати тако себи пресудив, благовремено пак већ јави се Христов узрок храбрости, свештенујући и борећи се за цркву Божју; мучитеља пак лудошћу безбожништва обличењу, низложи. Не лук напрезати поучи се, ни како копљем телеса пробадати, него веће овога и много више умишљаше храбрости показати велики кнез Михаил, него саустрелити самог тог ђавола и када сасече главу невидљивим змајевима и заустави злочестија величање, спасити пак друге, који још рањавају непричасни, плењења пак душе опленили ка благочестију, крај подвига своју душу за људе Божје приложи и тада за благочестије умре. Таквог пак храброг подвига мисли саветника прима, који по истини достојног себи његовог велможу, мудрога Фјодора: синглитик дакле блажени, великодушан муж, и по премногоме разуман, крепкосрдачан мишљу, ревнитељ правде и вере; ако ко други свеопштом мишљу чудном своме кнезу, када о отеческим законима пострадали време велико купи и многе преобратити имаше,ridoшле, не оштети брзо такве безмерног богатства мудри Фјодор, прима у сенат, у лепоту, купује мимотекућим вековечно. Свештеновање пак блаженим овима светима, ка Божјем свештенику, који јесте тада у Чернигову, Јован дошавши, молитве и благослове задоби у молитвеном храму; ту обуче се Божјим свеоружјем, штит вере носаше света саборна и апостолска

црква, о исто и братски идоше, и та женика Христа Бога Господа нашега на помоћ зовућа, која пречисте плоти и животовореће крви обећава се; тако и јерејем Јованом два прехрабра узрока пуштена су ратовати и низложити вражје заблуде што бише на свету Христову цркву, која је у Руса: тада дакле као лав на јелена или крагуј на врабца устреми се, више пак реши, као многа потопи злочашћа велика, светла двојица велики кнез Михаило и Фјодор синглитик.

Тада пак и црква саветовање одлагати поче и радосним надама процветавати, лажи, благополучења ове стреле, унизи ратнике: пре дакле чеда својих силно жалише саветовање пребивајуће, као не постојано, више не жали Рахиља чеда, о њихова ридања утешити се не хтеде, по пророку; овде пак и весељем жаљење променила јесте. Дакле на тврдом адаманту камену своју цркву Христос сазда, којој ни адска врата неће одолети икада. А како не ратован бити да, јавно рече: у биткама дакле одолевања постављају се. Јаваљајући се пак у Хорду двојица ових чудних одмах оставише злочестија велику лудост. Отуда рањен би супостат и стојати већ очајавајући се, – победитеља изванредна виде; преста тада и огањ проходећих њега примати, глађу друге једући душе хришћанских кнезова, као уста свеједећим, огњем гутајућега врага уморили јесу, и некеме рабу владино поклоњење знали. Прободен би гордећи се ђаво и сујетни поучише се упразнише се, победним и црквеним оружником просијава нечињеним. Увиде и каган Батај подобним руског кнеза суштим хришћанином; разуме владику руског лепа сану притвореном; друге позна и у какве су хришћанског кнеза заповести. Осим тога наказа се храбри Михаил велики кнез, бесудно његово лице посрамив, на њему и самога ђавола поруга; јер заповест Батајева погажена би светлим кнезом Михаилом, и тога злочестивога устави као ништа положи га: кроз дакле огањ проћи, и виђење своје никако задеси тога; а да кусту и сунцу поклони се, ни крајем ушију слушати ово не хтеде.

Одговор пак приводећи ходајућим ка кагановим волховима, иако не хришћански, као варвари, обичај волховни када сагледавају: с целошћу дакле мудрости ће имати од заборава заповеда се хришћанима, а када клањате се кусту и огњу, смех јесте истинитим богопоштоваоцима ово безумље, знајући, како њему заиста поклоњење дужно јесте, том то и узносити јесте. И који ови несмислени да буду, да дају бешчашћу част? пар пак онда поштовати, као образа Божјег носиоце. Узе себи Батај, слуша ове и руку на уста полаже; познаје своје побегнуће, стидеше се окајано: безумно дакле његово умишљење сасвим се позна мудрим кнеза Михаила обличењем. Међутим ласкањима и лажима бодрога ума подухвати окушати га, него ли је како безумству своме прикривање које обраћа, ђавола савете каган дајући. Него према томе тим више побежење да се обличи: таква дакле јесте злоба, саму себе обично поткрада; подвижнику пак множина светлости прилаже се. Приложи пак Батај послати од предстојећих њему велможе, које ће ласкањима мужа привући вољи својој; ако ли не, и мољења приложити. Овом Михаилу јавна послања сатворавају, и цареви повиноваше се лепо говорећи. Поклонити се према томе и част дати царску, иако уништење царско у Руса и удобно ми јесте и подобно ово, а да би послушао велика злочешћа то мрско јесте. Тако да буде разумљиво цару Батају, како хришћанин јесам и варварских служби као богомрских одричем се; знам истинитога Бога поштовати и томе поклањати се јединоме, простославља служба љубазна ми је; Богом сатворено пак никако

боготворити не навикох, више пак које у посао нам је положено, као што и који од вас сунцу поклањајућих; досадило дакле Божанству већма јесте када то боготворите и божанствену службу приносите твари више него творцу. Ја пак пребожанствене Тројице поклоник; хоћу да и Батај то твори. Такав глас свети пустивши, други халанских идолослужења узвишени стуб стрже се и низврже.

Овога светога глас као копље врагу утробу прободу, и варварско лудило да на кнеза хришћанског роптање заустави, и сам свету цркву утврди победоносца Михаила глас. Двоструку победу другу црквени оружаник на мучитеља постави: не преклони дакле са страхом, ни ласкавим саветима. Силно пак савете ђаво светоме половишно успеваше, но осим што мучитеља разјари и већ одатле лудило помаче, али и од својеплемених љуте смутње више твори него ли од непријатеља: ни дакле само послани од кагана сатуљаху светоме, ако у послушању у злочестију, него и кнез руски многе опседаше, молећи ласкањима, како не би се предао смрти, помињаћи му лепоту овога света и лаж богатства и славу власти сладост живота. Међу тим ласкавцима приђе и велики кнез ростовски Борис. На тог већ велико начално владичанство пређе: вукоше се о појас Андреја великог кнеза ростовског, силно благочестива суштно и царску дијадему у Руса венчану, као прародитељ његов велики кнез Владимир Мономах дијадему и венац и крст животворнога дрвета прими, и плашт царски и ковчежић срдолични, и ње веселаше се некада Август кесар римски, и чеп златни августовскога злата, и друге многе царске почести и даре прими, мужества ради свога и благочестија. И не просто решити такво даровање и не од човека, него по Божјим неизреченим судбама, претворише и проведоше славу Грчког царства и Рускога цара. Венчан пак би тада у Кијеву тим царским венцем у светој великој саборној апостолској цркви Премудрости Божјег Слова од светога Неофита, митрополита ефеског, од других светитеља; и одатле боговенчани цар називаше се у Руском царству. Тако пак и тај благочестиви велики кнез Андреј царско име своје храброшћу стиче: дакле силно садружен грчком цару Манојлу.

Некада дакле деси се у један дан изићи на битку, једноме из Цариграда на Сарацене, а другоме из Ростова на Бугаре, и велику победу сатворише и празник светло подигоше Господу нашем Исусу Христу происхођење часнога Крста, месеца Августа у 1 дан. Борис пак не исправи се по стопама праоца свога ходити, тиме и с началством и душу је повредио, ако светлоте Михаилу освећиваше се недобро. Храбри пак страдалац ђавола ожалости, која уста несмислених другова палацаше њему, као што паучину њихових мрежа растрза, прима смрћу живот који је у Христу, и за пропадљиву красоту небесног царства красоту поставља, и за богатство погибелно скровишта непропадљивости, за увенујућу славу божествену славу спомиње, за сладост пак живота бесмртнога живота наслеђење и све против настојатеља непокретним поставља и прелашћених у познање сагрешења приводи, ово пак ћутањем ласкатељима уста заграђује. И чудни синглитик Фјодор јеванђелска слова спомињаше, стројећи беседу несмисленим кнезовима, чуло прегрешења њих даје: Михаила пак од силе у силу узводи: испуњен дакле овај Духом, јер ратника наоружава Дух, по светоме слову. Тако велики Михаил на супостата узима се, једноплемене безумне кнезове окаја, предајући истину благочестија старху ради на лажу, одсвуда пак сам непреклоњен и непоколебљивушћу у благочестију стаја, и у ових мучитеља на бијење простре се

мученик наредбом, пре санованом појасу отиде бијен, него преварен, на лица поврже љубљених привремену обману, овима показа своју храброст и души слободној држао је помисли благочестиве. Обнажена пак а по земљи потезаном страстотрпцу, многе ране по телу прима, крв пак стругама изливаше се, земљу обухвати: међутим светлим лицем Михаила зраци на њему јављаше се, као у туђем телу страсти трпеше, и подвигом подвиг венча, светлост благодаренија Владици и Господу спустише: тако велики кнез Михаил мученичким добротама свети се, трипобедним одолевањем венчан.

Подобећи пак Христовим узроку трокрако подвигоположнику јави се, али и дар приноси подвигоположнику и Владици своје. И будући не умекшавши страстотрпцем ранама, јасно дакле упијаше: да не буде икада хришћанину мужу огањ волховања проходан, ни на њему наречено да истинитога Бога има поклонити се кусти Тројичнога спречити јединствене природе поклоника поштовањем видљивога сунца! мучитељем пак једине неослабно светоме плот одробљењем и крви лијући, тај пак не ослаби, нити орђави себе; каган пак разуме сву храброст светога; на даље пак не трпе свирепи мужества светога, на смрт осуђује мученика по истини пак у вечни живот препусти их. Достигоше на место на којем зло скоропослушне слуге; и још мученику казивајући: као хришћанин јесам, идући сместа у овој беседи један од законопреступника ножем чесну главу светога одреза, и тако Јудине части наследник побеђујућег одолитеља и санаследника Христова преславна у славу посла. Овако стече и подвигоположнику своје Владици Христу божаствени раб Михаил, велики Черниговски кнез, представи мученичким блистати се добротама, црвену своју крв, која имена његовог ради упи се, потоме трудове приноси, више смирни и ливана и злата: јер веру из вида, који као злато искусно Господу носи: страдања пак и за љубав једноверних умрети, као ливан и смирну, јер није се покорила великом злочестију, и да не преда благочестија и да неухваћен би ласкањем, и да виши јави се страх, и да муке храбро трпи, и да преда се спасења ради хришћана, и да благостања ради цркве Христове умре, који ради вас подвиг усприми како би успавао стремљења Батајева, како на цркву и чеда њена; ових трудби зној више свакога приношења Господњих приноса, њихова места велика и венци нетљења јесу од Христа Бога.

Ако дакле не би ови пресветли мученици изашли безумног мучитеља злочестија великога на хришћанског, кнеза, јавила се по среди и изразила; не би престао безбожни ово увек заповедати кнезу, и друго би љутито пројављену како приложити усхте, и на сву би Руску цркву ђаво тог наоружања сатворио, вади удобно к злочестија послушању кнезу приступајући. Сада пак храбрећи храбри Христов узрок, пресветлом кнезу Михаилу великом, низложи роптању њега, посрами се безумља заповест; тиме и устави злочестија велика, да би на хришћанског кнеза изгласао безбожни Батај: очинско дакле ово послушање од кога прима, довољно искуство прими к тврдоме адаманту дробљење. Једино само приложи синглитик Фјодор испитати, ако неко још се нада своје зломудрју наспарам, Фјодор страсти кнеза свога устраши, неголи пак и похоту велможа и власти Черниговске области, к својој вољи лако привуче њега. Ако ли пак ни, и тајећи мудрошћу непроменљив би Фјодор, тиме искушен би мукама, умрети: друго, некеме тајећи заповедати, али савршено ојачати се тада. Највише пак ових ради ствари о храбром Фјодору ове происходеће, како општи светоме Михаилу благим саветом оним, такође да тих венаца успримити, општеник бива страсти: праведно

дакле да тих почести наслади се, има потрудити се подвигом. Мучитељу пак већ одговор давајућем на храброга синглитика Фјодора: како сатворити вољу каганову и волхововима последовати, кусту пак и огњу поклонити се, пред лице моје да уђе Фјодор, говораше мучитељ, и од нас част да наследи, наследник бива господству господина свога, а влашћу његовом пошто поштовању, и кнежевином да венчан буде од наше деснице, презирући пак заповести наше и небриге које од наше благодати, наше милости да отпадне; тиме искусив пре, има велики кнез Михаил, мукама, и смрти да преда се.

Ово пак великоме Фјодору јавно сатворише; и шта дакле к овим ако наведе подвижника, очекиваху послања. Тај пак светле душе и слободним гласом вапијаше: да уведе каган, као Фјодора саветника овога господину своје кнезу Михаилу, и славе његове беследник силно жели бити: не дакле у Хорди и Чернигов поради Батају, него више земље, у сама небеса, у којима у слави предстоји Цару царева и Господу господа Исусу Христу Владици свих са кнезом својим Михаилом, где сада он јесте. А када волхом последује кроз огањ, кусту пак и сунцу поклони се, не буди мени и сваком хришћанину, једино то опљувано истинитим богопоштоваоцем; привременом, пак, вишега сјаја славу и част њему хоће да да. Много бешчашће знајући вечну славу и част, мимотекућих маштарија. Хришћанин јесам и пресвете јединосуштне Тројице поклоник; шта хоћете творите. Ови слушавши скверни татарски свештеници глас великога Фјодора, бесни бише гневом, као звери од јарости устремише се на њега; и ухватише њега, скверне своје руке нанеше на светога, без милости мучаху и, плот њему здружише, земљу под њим крвљу напојише, тако на крају главу његову одсекоше. Овде и храброме Фјодору течење саврши се: у следу кнеза својега великога Михаила к Христу стече, и тој слави, како чека, наследник би, изванредни победитељ на ђавола јави се. Тела пак светим доброподобним мученицима сурова варварска рука у пуста места побаца, мучитељу тако заповеђујућем, како да, рече, звери и птице поједу. Али светих мученика свештена тела неповређена на много осташе; у ноћ пак коју стубови свети над њима сијаше, свима јавише се; чуварну силу и благодат своју дејство неодступно од свештених тела овим образом Божје показујући.

Јер славећи њих прославаљају Господа, а које скверних руку силно поврже, ове по времену благочестиве руке уредно, под земљу покрите ове подвиге непобедивих страстотрпаца Христових. Ова одолевања великога Цара храбри узрок, на злога мучитеља храбри ратоборац, о цркви, невести Христовој, добро се храбрећи, о победитељном узвишава се. Али која о светим овим крепким страстотрпцима великом кнезу Михаилу и Фјодору синглитику тако сврши се, како се позна. Принеси пак, да коснем се мало беседе, мученичких онда подвига боље и подвигоположнику Исусу у псалмима и песмама и певаних певајуће; колико пак и наша душа украсити зна, простим словом рећи не остависмо: јер и подвигоположник таквог светлог подвига хоће одевати од нас, а не ваздуха шумом слово заробити. Јер како исповедају уста спаситеља и имајући јелеј у сасуду у црту уходи, немајући пак пошаљу се: ови и у одежду брачну не одевају се свезама тим предају се, и који на царску звања не брину мучити се; такође и плату прими и трговцу не да мучити се, а и ништа не погубив, осим не придаде њему: ово подвигоположника о делима истезујући. Знај, дакле, знај, како и мучеником ова љубити више хваљена, који од дела приношења; и нама о овима

беседећим ништа завире: тада дакле радова се њима верујући више, да би нарав у нас исправљена узрела, неголи тисућу словних похвала од нас услышати. Иде јер на небесима славу примајући, од ангела дивни сушто, од самога пак Господа Бога похваљење: којих похвала од нас љубитеља када буду, већ и у само љубитељство ушавше, који тројичног савета озарење говоре, и у таквих благих наслада сада Христових узрока јесу? Него и нама млакима охуђују се, и похваљајући нам светли од похвале биће, али ако и непријатељи крста Христовог охуђујући биће, ти пак усуштаствену како славу имајући, све на светлост и бешчасне, који к њима метанишу, приводе.

Као ниједно недостајуће има блаженство у блажених поље, ово ни као овде непријатеља бивајуће им хуле наљућује: не озлобљује дакле се њима Господња слава овим хуљењем. Јер и безбожни Батај на за које поштује се овим мучи њих, али бешчаствује чин кнежевски, укупно и хришћанству досађујући. И ни овога ради славни свети, како мучен Батајем овога ради славни, како по братији ову душу положи и благочестија ради и исповедања дакле у Христа вери страдања, свуда противним преславна Богу изводећа, велика неизречења премудрости своје открива човекољубац: јер лудошћу проповеди спасити верујуће благоволи Бог, очигледно, како својим страдањем и да би крстом смрт. Саблазан дакле Јудејима, страна пак Јелинима када Богу плоћу обложеном и на крсту јављеном и као распетом поклањају се, обема мањим недостојним сушту Божјег достојанства: верујућим пак Јудејима и Јелинима Божја сила и премудрост јесте. Таквим дакле смотрењем позна безмерно човекољубље и милост његову: дакле лудост ова Божја мудрија је у истину од човекове премудрости. Тако јединоме премудроме Богу таква творећи од тога дакле и у њему свака мишљења бешчасна, када Господ хоће, преславним ствара, као и чест божаственог крста, као његово саме безбројне премудрости дело. Природом дакле једина бешчасна сушта како јесу сагрешења, и рече ништећи друго, ради пада од Божје воље; друга пак мњења бешчасна јесу, као и страсти, а не природом. Тако и у бешчасћу свом рабу Господ многу славу подаје; ова и од древних премудрих, који венац носе, казују, говорећи: праведних душа као у руци Божјој јесте, мука дакле не прикосну се њих. Безумних дакле очију непризнавани бише мртви, као одлазак њихов сматра се озлобљење, и скрушење да би од нас пут; никако, у свету дакле јесте. Ако и муку приме пред људима, уздање пак њихово бесмртно јесте.

Шта дакле? у казни ли мало како уходи, него да велика усприми: ако дакле искуша њих Господ Бог, у обрети њих када достојно своје благодати, не као зли бивајући муче се, него као и злато горењем искушава их: будући у свеплодну жртву прими њих, као да у време посећења њих усија, текући као искра по стаблу. Тако издалека страдања светих блажена јесу и послушнима. Ко је када озлобљење од непријатеља наводио им повредити их? Не озлобљују дакле ове праведнике мукама, нити који порок озлобљенима заборавља славу њихову, нити као мрски Богу страдају, или ако заборављени као убијени јесу свети: али испитани и искушани, да буду Божји, да би зацарио њих њему у векове. Часно сушто злато, као царем слави мноштво; ако пак није ово часно горењем огња искушано било, развући нимало прсте и ни у царском скровишту, узноси је, ако по претечењу не ражарено бива: такође и праведником попуштане страсти искушаване бивају, као да узнесени бивају небеског царства

скровишта, у тамо сушта блаженства. Не погубљује се злато у огњу, ни ови у мукама, него обоје искушавајући светлост у себи усуштаствују. Пројављено дакле јесте као огња изађено злато, красним зрацима ове јаве, усуштаствују његовом блистању: и праведници пак мукама ражигнути, по премудром ономе, у време посећења њих сијају; и многу њих светлост говораше, јавља, као искра по стаблу потече. И велика слобода и силна власт тадашња назнаменује их: суди језиком, рече, и овлада људима; не к томе повлачи друге и суђенима и истезаним у мукама, него судија и владика мучитељима и увредитељима њиховим бити, у самом Господу нашем ово говорење утврдивши: којим дакле судом судите, рече, одсудиће вам се. И светлост им потписује: тада праведници, рече, као сунце сијају у царству Очево, када на васкрсењу суште светих пројављује.

Тако ниједан од зловних заборављен тада беше, када праведник просијава и светли се; ни који од непријатеља ругања и укореења, ни по телима који од мучитеља и рана и гнојева: јер и Лазару ономе, који при богатом, гној рана телесних у пазуху Аврамовом великом не узбрани седети. Не по овоме пак не непријатан би, као на познаваном праведнику гнојем кипећем, и недостојну блаженог онога недара бити, као здравља и доброплотија немајући, него више слушавши, као овога ради самога гноја и страсти у том блаженом пазуху утешити се удворењу у њему сада отуда дакле болест и туга и уздисање одбеже. Што пак богати онај? будући ли убог и неславан или гнојив, иако непознат, ни уведен у она недра Аврамова? ни сада ли благоплотије и здравље са славом имаше и који облачи се у опрано и високо с весељем светли на сваки дан? И не за ове ли само слушајуће њега у свородство огња бачена? И некада видети ка ономе некада гнојем кипећем и посведневним тескобама опстојећем бивајућем Лазару, мољење простираше, како би малом капљом прста накапати језик водом, само ако проговори, и тај лишен непроменљивог Судије одречењем, ако непроходни бездан забрањује опаљења ослабљеног умиљењем. Видесте, како ништавна гордост помаже тамо, и ништавно бешчасће и озлобљење мучених праведника озлобљује самим овим, овим које бешчасћу, овом пак славе прибављајућем: часна дакле смрт пред Господом преподобних његових. Како пак у славу ли у дому и на одру не рече; не само смрт, и та јесте чесна, ако у бешчасних, ако у мукама преподобних чесна јесте смрт Господу. У посету дакле њих, то јест у васкрсење, светлити се и сијати имају, познаваним им мучитељима њиховим, судијама и владицама суштим као самом Господу Богу друге у њих учарујући се, и тога ради судије и властеле хтедоше поставити се огорчујући их. Изванредну пак чест смрти Господ показа, некада реши: како заповест даје вам; да љубите друг друга; и веће овога нико не може имати да ко положи душу своју за друга своја, које сам Господ наш сатвори: још дакле грешником нам суштим и непријатељем, Христос за њих умре, објављује љубав своју Бог у нас, како рече апостол. Саслушавши пак ово заувек нови ови мученици Михаил и Фјодор велики, своје душе за другове своје благовремено положише у истину: ових дакле светих преславна смрт благостојање Христовој цркви дарова и руским синовима спасење од варварских скверних служби, као пре познано би већ. И сада, ако подобно јесте и слухом вашим неотезано, да пак тешко кажу, показују светих ових Господњих заповести љубитељи бивајући и жељење задобивши који за друге умрети сауподобивши се. Као када греха ради наших, Бог попусти безбожном оном Батају љуто плећење Руси и умисли зли он савет, оскрнавати дакле пречисту цркву и свету православну веру ушкопити, скверну

своју службу увести у Русе, нудити пак и мучитеља, великом суштом царству и многочовечни земљи одрече се, да не како к необичном случају устрашише се, ненадано што буде, проневерено дакле сушту и лукаву мучитељу, ионако хвата и лукавом људе Божје походи, да савет свој у дело произведе, и по малом нововодивом им подложити грађанству, а не напрасним прилогом ствари смутити. Како пак лажна лукавства, јавно створи. Јер владика царству показа се, подобљујући од своје њему деснице кнежевине дати, заповест прићи свим кнезовима, да просе од њега власт. И дошавши им, јавно нудити одвраћање од Христових заповести, од прародитеља дакле благочестивих сушних кнезова; него као удици лећи властољубља достојанства к њему приходећих к своме зломудрију притргнути, лукавно лукавних, волховима уводити к њему, кроз огањ поклоњења успостављање, и просиоце примити; не од ово пак, ни лице Батајево видети икада. То дакле служба скверна њихова, оставља главне приседне обмане.

Тада злочестија велика, јаох мени! благочесни наши кнезови љубише, не разумеше, као истинитим богопоштоваоцима непобедно ово; и свој стид једва сакрити хтедоше, одговарајући о овоме: да ни у којем хришћанском граду варвари начелни буду, и зло злим љубити хтедоше, да јесте немогуће, њима дакле уставити мучитељство варварово мишљаше ово више уперити и на се; тела жалише, главу рањену даваху; а која рањена свему телу умртвљење јесте, Господу Спаситељу нашем не тако заповеђеном, змијину пак мудрост више имати нас научену, које све тело на рану предаје, главу пак крише, с главом дакле може све тело спасити се. Ко дакле у првих ако хтеће збива своје види се, на друге простире се више жудети? Погрешиви пак у првих, оклева на сваког другог, и овде јавно слово показа. Наоружавши се храбри овом ревношћу духа, преславно тада страшћу похвално умрети, благодобитно усмотри. Ако дакле не тада, него после сваком бићу да повинути се: општи дакле дуг човештву да умре. Ова пак смрт многопохвална јесте, као врх врховне врлине постижење: љубави дакле ради другова својих и цркви ради за благочестије страсти. Изнемогавши, као многе речи, о благочестију варвара страхом кнезови, отпадоше од Христа и вечнога живота; мушки мекоћом жене бише; приложише к гунђању мучитеља лудост. Ово видевши храбри великодушни ка подвигу самозвани устремише се, противника одмах крвљу својом удавише; страшљивима смелост отуда немалу на свирепог подаше и злочестија огањ небојазно оплевити, видећи храброст подвижника крепко са супостати борећи се, и ове низложи и немужественим душама друго како узвратити се, пак, који бежећи бише од благочестија, сада силно испадоше, сада пак тамо добро увођени.

Тако узљубивши другове своје храбри ови мученици Михаил и Фјодор, као што Господ научи, и душе своје за њих положити, крајња врлина крај достигнувши, не поштедевши младу красоту тела, мукама ту премињује, отекућих благочестија, који дечијим страшилицама устрашише се, к благостајању па ка везивајућем, да велика јесте душа исправљење показавших. Ових светих крв огњу поклоњење угаси; овим страстима Хординим служба ишчезе: ових смрт благочестију велико утврђење. Таквих похвала светих ови мученици стекоше, да о благочестију подвиг, да за друге душе положење и да цркве ради у Христову славу умрети тројичним поклоницом, колики пресветли венац од подвигоположника трохрабри задобише. Ако испита од нас данас

хвале, коју пак и хвалу тим принесмо у таквој хвали ушавшим? Само толико поштовати мученика сећање слово подвигом, и наших душа ових спомињањем просветити, и нечим јавити се у дан памћења њих пред њима. Саузносите пак и ви сви памћење мучености, поштујте колико свако вас може светковати. Киме пак почашћени? Не преврата венчати говоре, ни меканим одежама обложити се, ни многопропадљивим трпезама и вином излити не гостити се, ни ликове гнусне не састављајте, као слободна душа поради уосталом, умекана и разливена ту и ка злови удобно мили, ка врлини пак зевајући и лећећи се обави, него овим, којим је светима угодна и хришћанима лења. Који пак ова сва, који душу удробити зна? Са овим пак и ово: око чисто од зла зависти ка свему чувајуће, гордост пак остављаше, друг друга чашћу више градише, неправду пак као јадовиту змију, убише, суда узискајући, удовицу и сироту заступаше, тако да правда ваша буде многа и светла врлина. Овим мученике знамо више свега љубити, и свакога плодоношења слатко примати. Знам пак, знам, и како ништа друго им није ово ненавидно и мрско, као завист и гордост и неправда.

Ко овде приведе безбожног Батаја не ова ли лукава триплетна злобе верига? Ова привлачи љуто оно плећење. И када спомињемо ове, сузе ми находе, не неверујте ми: дакле плача по истини достојна и стењања, не као само ове пострададе, него о љутом злу, као и саму главу нашу одвести усхте, животу вечном говорим, који је у Христа вера. Јаох! како погубити хоћемо сви и безбожни у свету бити, ако не би благочестија ревност поставио нам Господ Бог нашу свештену двојицу, Михаила и Фјодора, њима низложи гордог мучитеља, и ми се злочестија великог избависмо, безбоштва ослободисмо се. Реците пак мени: како тајећи ли пак јесте и када оконча? Знам као малословац од вас хоћу зарећи се и како не могу друго говорити, нити знам умерења окончати. Него ја много слова обраћам о ове и говорити не престајем: видим дакле вас од ових страсти борећих, гордости и зависти и неправде, и Богу на нас негодујући о ове; и светима одвраћајући се нас, као садржаваних овима. Престаните други од ових страсти, престаћу и ја говорити. Богу на нас негодујућем и остављењем претећем, и ми ћутимо? коју корист творимо ћутањем ако праведним гневом разгневи се Господ и остави нас? Ако остави, и ми ништа боља остављенога гнезда јаја будемо, која свако хоће узети. Шта пак оствалења ради прети? Јер не знам смирити се и сваког друга својега предпоштовати, завидеше предпоштеним, гордећи се у мањем чашћу и још равно пак насиље и вређање, тиме наситити се жељаше, праведна не имајући, пророку окајућем и говорећем: горе приближавајућим село к селу храм к храму, да ближњему своме што отети! и другом казајућем: мерило лажно мрзост је пред Богом; и Бог с много снаге заповедајући: не похоте, рече, све, колико има ближњи твој; и: непријатеља твога заблуда враћањем да се врати, и убојавши се Господа Бога твога, како заповеди ти данас; и у јеванђељу одрекоше: како свако узносећи се смири се, и пак: први ли ко, да буде последњи, и тога ради да буде први.

Видите ли, како саузрасте на гордост пада? Знајте сви ви, колико тада узвелима се земља наша и умножи, колико узможе и укрепи; толика пак и таква би изненада погибија, свака стаја великог кнеза име, и свака област владатеља, и сваки град држатеља, богатству као рекама текућим, и круг седећи језици као подручници мирујуће; и с толиким утврђењем, и таква сила би, одмах паде. Како? Свакако ово:

град ако је и крепким стенама обложен и одбрањеним оружјем преиспуњен, изнутра пак ако издајника има, ништа не користи; тако ми и ово велико царство Руса схватамо Батајевом руком плењено тада, унутра пак пре издано, побеђено би само у себи завишћу, и изнемогло неправдом, и гордошћу надмено би, расади се; и паде већ у низу лежећи удобно у руке узе Батај. Тако дакле обично љута ова злоба угости држећих се о њу, ове даровима своје љубавник поштовати зна. Иду дакле три ове злобе далаца, ако у граду, ако и у свој области, ако и у самом царству буде или другачије како свако пропаде. И истина јесте ово; ови дакле и Перси, некада славни бише, испреврте се; од ових и Сирија ишчезе, горда бивши; од ових и Македонија погибе, узвисујући се више свих пре; овима и велики сав примљени Рим пропаде; овима Јудеја част плени, последње пак коначно потреби се; дакле свештени лик пророчки Јудејом видимо и ове проричуће увек, грабљења и неправде окајајући, и узроку болести не обоје и Божји на њих вапијаху и како од зависти и гордости рађају се у њих зла видећа, и гнев Господњи мноштво свезаше ових ради туче на њих. Но они завишћу заробљени бише и мржњом на свете пророке, који спасења њиховог ради послане убиваху; неправду гонише, у своју браћу сагрешити не престаше; ти пак човека равнoчасна обиђоше и ово узрокује гордећи се, последова не усрамивши се и на Владикy Христа руци узложити и убити благодетеља, и свог места при свему пропадању и погибелји, отачаства изгнањење, и по свему језиком до данас обходи, свуда заблуделе, ненавидни од свих и мрски бише свакоме живом на земљи.

Овај сноп зависти, овај плод неправде, ово скровиште гордости, њих ради досеже и Руском царству плењење! Помислите ово сви, јер од злобе ово бива, и далеко је од себе пошаљите. Узнасте безбожног Батаја зло наилажење, положите пред очи своје нестрпљиву ону напаст плењења, и умилите се. Принеси, да малим словом ту представу, колика и каква зла створише се тада поменимо, како љута напаст постиже Русе: матере обешчашћујући тада, и сећи им млечни извор устављајући у место пак тих сузна струја од очију низвођаше, видећи младенце доле оборене и меке њихове удове коњским ногама сатрте, и овај бол утробе слово представити не може, зна једини који искуси примивше, цртице повлачим и свуда ободри; девама разнешеним; властелинским женама, које никада у руци својој дело видеше, заповедајуће пре, сада пак заповедају им варварске жене, радничком ропству врат преклањаше, приседећи пак жрвнима и горњу собу престајајући, огња палећи, црепом стењајући, изворе обилазећи и воду носећи, трпљењу предстојећи, кућу пометајући; горде некада, сада пак радом смирише се; које златним нискама и свиленим одеждама красише се, крпе раздеране облаче, босе пак и гладне сада, свештене деве голе и обрукане, мужеви пак и жене растављени, чеда родитеља лишени, младићи у плен одведени; млади пак и старци мачевима прободени, храбри пак и кнезови оружјем падоше; свештеници пак у жртвеницима заклани; земља све Руси напуни се крвљу. Тужан призор сав чудно видети: мужеви, као сноплe у дан жетве, површени; тела раздробљена смешаше се свештених мужева; девица поGREБИ, но не поGREбене, вранама и псима пића више предлагане, плеве у граду, страх на распећима; сва ужасна и изнемогнута; ни бекством своје спасење ко може умислити, истваљено тугом, као сетом поља; свуда беде, које ни слово не може представити.

Али није злоба у граду, коју Господ не сатвори, пророку казано. Од ових печалних беда, бивајући у граду, јавно пак јесте видети, као и ову злобу, да би од Батаја, Господ сатвори грехова ради наших. Тога ради молим остати вам зла ових, зависти и гордости и неправде, да не та зла ова плењења љуте оне напасти, као тада и сада творећи нам, привлаче на нас, и усплачимо се злих, нападајућих на нас. Друго сада, икада још можемо гнев Господњи утолито, престанемо завидети, и у смирењу сваки плод творећи, умолимо држитељство Господње, светих ових добропобедних мученика Михаила и Фјодора у молитви Владици представљајуће, поменимо их, да милостива тог обраћањем нам светих ових ради страстотрпних. Сада бих сладостне умолио вас које преобраћење завидећем? која пак похвала гордоме? које је блаженство неправде љубећем? Развезем им утробу, и увидим тисуће напасти унутра и многа смућења и буру исплењења. Шта дакле завидник? Хоћете ли, изнемоћи који о њему? Не увек ли њему срце изнемогло, и измождено унутра? друге части своје беду изговара; и некада радујући се угледати кога ти, тада усплаче и наслађујући се другог виде, у горчини и жалости тада душу своју озлобљује, сву тугу плењења, сасвим ишчезава, од свих прождире се срцем, понижен обичајем сада тугује, њему пак и кости заспаше, и образ, измењен, и лице помрачено завишћу горчине. Када ће у здрављу њему бити? када ли заспати у сладости? како узвеселити се када, страху ту душу, коју силне буре јаве? пре смрти мртав јесте и пре вечне муке и сада завишћу мучен проклето.

Тако пак и гордељиви није ли свима прича? тиме ли не и деци игралиште бива? Ко у понос и у подсмех свима предлежи? ко на игралиштима обноси и потеже? И иде ако идеш, свуда увидевши гордога повлачи; свима мрским јесте гордељиви; и њему пак у руке упада, не задобија од њега милости; нико не може поштедети гордељивога; свако бежи као звер, и као труп смрдљивог злосмрђа свако гнуша се гордога; и душу таквога ко би унутра видео, као од црва изједен тескобама и тамама од бесова растрзана. Чим дакле мање себе види кога, надима се сав, грло подобно гробу отврже злодарје испушта нелепо говорити; рукама, ако изумљен маше, уснама зија, ако жртвовати хоће мањег себе; све слама се, ноге пак подсмешљиво покреће. Чим пред пак већег од себе стане, раздаје све, црно се стиди; себе проклиње, родитеље злослови, тескобом сатире се, умрети више изволе, нити живети, и тамом љутом страда, као унутра и као ван, мрзак Богу: пре суда суђен јесте. Која је сладост или хвала гордељивоме? Од Бога и од човека мрзак умиљењем. Што пак и неправду љуби и сада не иштући права, насилovati пак и увредити Божје људе свирепостју? Као бесан пас, све прождрети наче, о овоме сада поучите се, да туђе пљачка: других имена гледа, то печалом храни се; у ноћи не усни мисли, и у дану дом опходи судом, и које стекне погубљује пак, и пак другоме отети покушава; тисућу на сваки час меље искупити, душу тамну и зломрачну има, нарав као јад змијски чува. Не на тога ли црква Божја сада успоја? не к томе ли пророци певају: Бог освете Господ. И пак: дајући даје гордима. И пак: докле грешници ће се свехвалити? и даде им Господ уздање њихово по лукавству погубиће их Господ Бог: дакле увреду сада упија на њих к Господу, звери, а не човека у очима имајући; на тог је љуто око Господње и томе дом из основа испреврте; ако и не у дан његов, али чедима проклетога двоструко озлобљење насељава се.

Ово знајте, братијо као не само да ово страдање јесте зла од зависти и гордости и неправде, него и множине ових, и плењења и запуштања царством и крви проливања

црквама разрешења: дакле Господ Бог и овде овим казни нас, да велико оно зло души нашој истресе, грехови говоре; ако пак не покоравамо се Господу своме и зла не одступамо, не само овде казну, већ и вечној муци ће нас предати, творећи пак вољу Господњу и овде и тамо наслађиваћемо се. Дакле и тада у искусу мука бисмо ових ради силно горких мучитеља, ако и ово храбрише мученици. У веру дакле благочестија подвиг би, а не плотска узроковања; него силина Божја на разрушење тврдим зловерства низлажуће узимајући Батајево узвишење наредби, оплењујући свако разумевање превodeћи се у послушање Христово, обртање проклетства, мужевствоваше светло, великодушни и великомудри непобедиви страсотрпци, велике љубитеље већих удостојања. Велико дакле јесте ужелети положити душу своју за братију; веће пак јесте и високо да достојно бити законо пострадали, и удостојити се исповедати пред мучитељима Христа Исуса Господа нашега и Бога, и умрети благочестан: сацарствовати дакле јесте ових ради Цару века непропадљивог, невидљивоме, јединоме премудроме Богу. Но и мученици изванредни! ви пак нас свише назирете. Ако дакле страдати изволесте цркве ради и за људе отачаства нашег тада, много више сада заступајте цркву и отачаство своје од врагова претњи: како смелост ка Богу имате, удобно пак и нетешко вам је нас своје људе заступати сада више, или пошто страдасте. Тиме необориву и благостојну која је у Руса саборну и апостолску цркву пазите, и хотећа искушења на нас која греха ради наших својим представљењем превode, руководеће пак несаблажњење вечнога живота блажени пут Господњих заповести, избављајући нас кривога трновитог греховног пута, као да нам руководећи похита се очистити од зависти очи наше, смиренима и мирнима поверова се; гордост пак и неправду душевног наставник целошћу умном убиваше, правду душе наше украси, и сваке врлине цветајуће, љубави у тихости изобиља наша помазују се, ходајући усрдно у заповестима Господњим, творећи правду и страдање Божје; да тако пребивајући, сушних овде љутња промени се; и будућих бесконачних мука избављаше се, уготовљених праведницима вечна блага и ми задобисмо, и царства небеског насладисмо се, благодаћу и човекољубљем Господа Бога и Спаситеља нашега Исуса Христа, њим и с њиме Богу и Оцу заједно са Светим и благим и животворећим Духом слава и држање, част и поколоњење, сада и увек и у векове векова. Амин.